

היום נלמד בעזרת ה':

בבא קמא דף כט

למדנו אתמול: נחלקו רבי מאיר (= ת"ק) ורבי יהודה במשנתנו, לדעת רבי מאיר נשברה כדו ברה"ר והוחלק אחד במים או שלקה בחרסיה חייב, רבי יהודה אומר במתכוין חייב באינו מתכוין פטור. רבה ביאר את המחלוקת של רבי מאיר ורבי יהודה, ואביי הקשה עליו. ולכן אביי מפרש את המחלוקת במשנה באופן אחר.

א. אלא אמר אביי בתרתי פליגי: יש כאן שתי מחלוקות: א. בשעת נפילה: כלומר כאשר הכד נפל והזיק תוך כדי נפילה, (או מיד אחר הנפילה כשלא הספיק בעל הכד לסלק את השברים ונתקל בהם אדם). והמחלוקת היא האם 'נתקל' פושע הוא או לא. כלומר האם היה מוטל על בעל הכד להיזהר שלא להיתקל, ואם הוא נתקל הוא נחשב כ'פושע' בכך שלא נזהר, ולכן הוא חייב. או ש'הנתקל' נחשב לאנוס.

לפי זה מתפרשת המשנה כך: נשברה כדו ברה"ר והוחלק אחד במים - בשעת נפילה - לדעת רבי מאיר חייב כי 'נתקל פושע הוא', אבל רבי יהודה אומר דוקא במתכוין לשבור את החבית חייב, אבל באינו מתכוין אלא נתקל והיא נשברה פטור כי 'נתקל לאו פושע הוא'.

ב. לאחר נפילה: כאשר בעל הכד לא סילק את השברים, ולאחר מכן עבר שם אדם ונתקל בשברים וניזוק. בדרך כלל אדם מפקיר את השברים - ונחלקו האם מפקיר 'נזקיו' (= שברים שעלולים להזיק כ'בור') חייב או לא. לדעת רבי מאיר התורה חייבה על 'בור' אפילו כשהפקיר אותו, אבל לדעת רבי יהודה התורה חייבה על בור רק כשהוא שלו - והיינו במקרה שחפר בור בתוך רשותו ולאחר מכן הפקיר רשותו ולא הפקיר בורו, אבל בור שהפקירו פטור עליו. ממילא גם כאן שברי הכד המונחים על הקרקע הם 'בור' ברה"ר שהפקיר אותו, לדעת רבי מאיר חייב עליו ולדעת רבי יהודה פטור.

פירוש דברי רבי יהודה במשנה על 'לאחר נפילה' יתבארו לקמן בגמרא.

וממאי: מהיכן אנו יודעים שהמשנה מדברת על שני אופנים? מכך שהמשנה נקטה שתי דוגמאות, מדוע? הרי זה היינו הר? אלא שיש כאן שני אופנים של נזק כנ"ל.

קושיא: ומדמתניתין בתרתי ברייתא נמי בתרתי: אם המשנה מדברת בשני אופנים: בשעת נפילה ולאחר נפילה - אם כן גם הברייתא שהובאה בסוף העמוד הקודם מדברת בשני המקרים הללו (כי הברייתא מקבילה למשנה, ובברייתא גם כן נחלקו רבי מאיר ו'חכמים' שהם רבי יהודה).

לשון הברייתא: 'נשברה כדו ולא סילקו, נפל גמלו ולא העמידו' - רבי מאיר מחייב בהזיקן וחכמים אומרים פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים'.

בשלמא כדו: בשלמא המקרה של 'נשברה כדו ולא סילקה' - אפשר להעמיד שמדובר גם 'בשעת נפילה' דהיינו כשהכד הזיק תוך כדי נפילה ממש (או שלא סילק אותו מיידית כנ"ל), והטעם שרבי מאיר מחייב בגלל ש'נתקל פושע הוא'. ואפשר להעמיד שמדובר 'לאחר נפילה' דהיינו כשלא סילק את השברים לאחר מכן.

אבל המקרה של 'נפל גמלו ולא העמידו' - אפשר להעמיד רק 'לאחר נפילה' דהיינו כשלא סילק את הנבילה לאחר מכן, אבל לא ניתן להעמיד 'בשעת נפילה' משום שבעל הגמל לא נתקל אלא הגמל שלו נתקל, ואם כן מה היה לו לעשות, ומדוע הוא אשם בזה? כלומר מדוע רבי מאיר מחייב אותו על תקלת בהמתו?

תירוץ: אמר רב אחא כגון דעברה במיא: מדובר שהנהר עלה על גדותיו והציף את הדרך, והוא העביר את הגמל בתוך המים, ולכן הגמל לא ראה שיש תקלה באמצע הדרך ונתקל ומת.

קושיא: היכי דמי וכו': אם היתה לו אפשרות לעבור בדרך אחרת - לכו"ע הוא פושע (ואפילו חכמים מודים, משום שהוא לא נקרא 'נתקל'). ואם לא היתה לו דרך אחרת - לכו"ע הוא אנוס.

אלא משכחת לה: אלא מדובר שבעל הגמל נתקל ראשון וכתוצאה מכך נתקל בו הגמל, ולכן תקלת הגמל נחשבת כתקלה שלו. ועל זה נחלקו רבי מאיר וחכמים האם 'נתקל פושע הוא'.

הגמרא חוזרת לפרש את דברי רבי יהודה במשנה ב'לאחר נפילה':

'מפקיר נזקיו' מאי 'מתכוין' איכא: כאמור למעלה, המשנה מדברת באופן השני 'לאחר נפילה' - דהיינו כשבעל הכד לא סילק את השברים וניזוק בהם אדם, ומכיון

שכסתמא אדם מפקיר את השברים נחלקו רבי מאיר וחכמים האם מפקיר נזקיו חייב עליהם משום בור או לא. הגמרא מבארת איך זה נכנס במילים של המשנה בדברי רבי יהודה 'רבי יהודה אומר במתכין חייב באינו מתכין פטור'.

תירוץ: אמר רב יוסף: כונת רבי יהודה כך: אם הוא מתכין לזכות בשברי החרס של הכד - הוא חייב עליהם משום בור, אבל אם הוא לא מתכין לזכות בהם - הוא פטור משום שרבי יהודה סובר 'מפקיר נזקיו פטור' (אבל ת"ק - ר"מ סובר 'מפקיר נזקיו חייב').

ביאור נוסף במחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה במשנתנו:

רבי אלעזר אומר: כל המחלוקת היא רק 'בשעת נפילה'. עד כאן דברי רבי אלעזר. מבררת הגמרא: אבל 'לאחר נפילה' מה הדין? האם לכו"ע פטור? - אי אפשר לומר כן! בגלל שרבי מאיר אומר בברייתא מפורש שחייב: 'נשברה כדו ולא סילקו, נפל גמלו ולא העמידו רבי מאיר מחייב בהזיקן' והרי מדובר 'לאחר נפילה' וחייב.

אלא מאי? דברי הכל חייב? ואם נאמר שכוונת רבי אלעזר ש'לאחר נפילה' לכו"ע חייב - גם זה אי אפשר לומר! כי רבנן בברייתא חולקים על רבי מאיר 'לאחר נפילה' וסוברים שפטור (וכאמור רבנן הם רבי יהודה).

אלא כוונת רבי אלעזר לומר שהמחלוקת היא 'אף בשעת נפילה' ולא רק 'לאחר נפילה', וכדברי אביי. והצורך של רבי אלעזר לומר זאת, כי במבט ראשון הברייתא מדברת רק 'לאחר נפילה', אלא מכיון שאת המשנה העמדנו בשני המקרים - גם את הברייתא אנו מעמידים בשני המקרים. וכמו שאמר אביי.

ביאור נוסף במחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה במשנתנו:

ורבי יוחנן אומר: כל המחלוקת היא רק 'לאחר נפילה' (האם 'מפקיר נזקיו' חייב או לא). עד כאן דברי רבי יוחנן. הגמרא מבררת: אבל 'בשעת נפילה' מה הדין? לכו"ע פטור - אי אפשר לומר כן! כי רבי יוחנן אמר לקמן על המשנה בדף לא': 'אל תאמר שהמשנה (שם) סוברת כדעת רבי מאיר שאמר נתקל פושע הוא'. מדברים אלו עולה שרבי מאיר סובר ש'בשעת נפילה' חייב, כי הרי הנושא של 'נתקל' הוא האם חייב על ההיזק 'בשעת נפילה'.

אלא מאי? דברי הכל חייב: ואי אפשר לומר שכונת רבי יוחנן ש'בשעת נפילה' לכו"ע חייב, כי הרי מהדברים של רבי יוחנן הנ"ל עולה שרבי מאיר וחכמים (= רבי

יהודה) נחלקו בזה האם 'נתקל פושע' או לא, כלומר האם 'בשעת נפילה' חייב או פטור.

אלא הא קמ"ל: באמת רבי יוחנן מפרש כאב"י שהמחלוקת היא גם בשעת נפילה וגם לאחר נפילה. ומה שאמר רבי יוחנן 'לאחר נפילה מחלוקת' - כוונתו לומר שדוקא במפקיר נזקיו באופן שתחילתו באונס, רבנן (= רבי יהודה) פוטרים על ההיזק, וכגון במקרה שלנו שנתקל ונפל כדו ונשברה והוא הפקיר את השברים. אבל המפקיר נזקיו לכתחילה כגון שהשליך את הכד מרצונו - לכו"ע חייב על הנזק.

*

איתמר מפקיר נזקיו: ברשות הרבים לאחר שהניחם שם בפשיעה.

אליבא דר"מ כ"ע לא פליגי: כלומר כולם מודים שחייב, משום שאם המפקיר נזקיו ע"י אונס חייב כל שכן שהמפקיר נזקיו בפשיעה חייב.

עד כאן לא פטרי רבנן: רבנן אמנם פוטרים במפקיר נזקיו כגון כאן שנשברה כדו או נפל גמלו ברה"ר לפי שהוא אנוס, אבל המפקיר נזקיו לאחר נפילת פשיעה חייב.

תסתיים דר"א הוא דאמר חייב: כלומר מקודם אמרנו שרבי יוחנן ורבי אלעזר נחלקו במפקיר נזקיו, אבל לא ידענו מה כל אחד מהם סובר, כעת הגמ' רוצה להביא ראיה שרבי אלעזר סובר שהמפקיר נזקיו חייב.

דאמר רבי אלעזר משום רבי ישמעאל: יש שני דברים שאמנם הם אינם ברשותו של אדם, אבל עשאו כאלו הם ברשותו: 1. **בור ברשות הרבים**, שהוא אינו ברשותו של החופר שהרי הוא ברה"ר, ובכל זאת הוא חייב בנזקיו. 2. **וחמץ בערב** פסח מלאחר חצות היום, שאז הוא כבר אינו ברשותו שהרי התורה אסרה אותו עליו בהנאה, אבל בכל זאת הוא חייב עליו משום "בל יראה ובל ימצא".

נמצא שרבי אלעזר מחייב את החופר בור ברה"ר למרות שהוא אינו שלו, וכמו כן המפקיר את נזקיו חייב למרות שהם אינם שלו לאחר שהפקירם.

תסתיים: אכן יש הוכחה שזו דעת רבי אלעזר.

קושיא: ומי אמר רבי אלעזר הכי? והרי רבי אלעזר אמר להיפך, וכפי שלמדנו במשנה לקמן (ל) - ההופך את הגלל (= הזבל המופקר) ברה"ר ממקום למקום, חייב בנזקו, לפי שהוא קנה אותו כשהגביהו ונמצא שהוא ממונו. ואמר רבי אלעזר,

שרק אם התכוון לזכות בו כשהגביו חייב, כלומר שלאחר שהגביו כדי לזכות בו הניחו שם ולא הפקירו אלא התכוון לקחת אותו משם בהמשך, אבל אם לא התכוון לזכות בו פטור. א"כ מוכח שלדעת ר"א המפקיר נזקיו פטור!

רב אדא בר אבהה מתרץ: מדובר שהחזיר את הגלל למקומו הראשון, והרי זה כאילו שלא נגע בו מעולם, ולכן פטור אם לא התכוון לזכות בו.

אמר רבינא: אפשר להמשיך את דברי רב אדא בר אבהה למוצא בור מגולה ברה"ר, ואח"כ כיסה אותו, ואח"כ שוב גילה אותו, שהוא פטור משום שהחזירו למצב הראשון ונמצא שלא עשה כלום.

קושיא: **א"ל מר זוטרא וכו':** אין זה דומה כלל, לגבי המוצא בור מגולה וכו' לא הסתלק מעשה הראשון בזה שהוא כיסה וגילהו, שהרי חפירת הבור נשארה גם כשהוא כיסהו, ולכן לאחר שחזר וגילהו אנו אומרים שהוא לא עשה כלום והחופר חייב, אבל לגבי גלל לאחר שהעבירו למקום אחר כבר הסתלק מעשה הראשון שהניחו שם, וכעת לאחר שהעבירו למקום אחר הרי הוא יוצר כאן תקלה חדשה, ועליו להתחייב בנזקיו.

הא לא דמי: והרי זה דומה למוצא בור מגולה, וסתמו, וחזר וחפר אותו מחדש, שבזה שסתמו הסתלק מעשה הראשון וכעת הבור ברשותו של השני להתחייב בנזקיו, וא"כ קשה מדוע ר"א פוטר לגבי ההופך את הגלל.

מחמת הקושיא הגמ' מבארת את ר"א באופן אחר:

אלא אמר רב אשי: ר"א פוטר במקרה שהוא לא הגביו את הגלל ג' טפחים, שפחות מג' טפחים נחשב כמונח בקרקע, ולכן אם לא התכוון לזכות בו פטור לפי שהגלל נשאר ברשותו של הראשון.

קושיא: **ומאי דוחקיה:** מדוע ר"א צריך להעמיד את המשנה שם כשהפכו פחות מג' טפחים, ומשום כך הוצרך לבאר שרק אם התכוון לזכות בו חייב אבל אם לא התכוון לזכות בו פטור, שר"א יעמיד את המשנה כשהגביו למעלה מג' טפחים ואז למרות שלא התכוון לזכות בו חייב (לפי שסילק את מעשה הראשון).

רבא מתרץ: לר"א היה קשה מדוע המשנה אמרה 'ההופך את הגלל' ולא אמרה 'המגביה', אלא משמע שכוונת המשנה שלא הגביהו למעלה מג' טפחים, ולכן הוצרך לבאר שחייב רק כשהתכוון לזכות בו.

ומדרכי אלעזר אמר חייב, רבי יוחנן אמר פטור: כלומר מקודם אמרנו שרבי יוחנן ורבי אלעזר נחלקו במפקיר נזקיו, אבל לא ידענו מה כל אחד מהם סובר, והבאנו ראייה שר"א סובר שחייב, וא"כ רבי יוחנן שחולק עליו סובר שפטור.

קושיא: ומי אמר רבי יוחנן הכי וכו': והרי למדנו במשנה לקמן (ל) - המצניע את הקוץ וכו' ברה"ר, או שעשה גדר של קוצים, וגדר שנפלה לרה"ר, חייב בנזקים. ואמר רבי יוחנן שהגודר בקוצים חייב רק כשהפריח את ראשי הקוצים לרה"ר, שהרי זה 'בור' ברה"ר, אבל אם צמצם אותם לתוך השטח שלו פטור, לפי שזהו 'בור' ברשותו, ולמרות שהפקיר את רשותו לרה"ר פטור.

הגמ' מבארת את הקושיא:

מצמצם מאי טעמא פטור? מדוע מצמצם פטור? לפי שזהו 'בור' ברשותו! א"כ משמע שחיוב על בור הוא רק ברה"ר, נמצא שלדעת ר"י המפקיר נזקיו חייב, שהרי הוא מחייב את החופר בור ברה"ר למרות שאינו שלו, וכמו כן יש לחייב את המפקיר נזקיו ברה"ר, ומדוע אמרנו שר"י פטור?

תירוץ: לא: באמת ר"י סובר שהמפקיר נזקיו פטור, אלא שהמצמצם פטור משום שאין דרכם של בני אדם להתחכך בכתלים, וזה שהתחכך בגדר והוזק הוא משונה. [והמפריח לרה"ר חייב משום שזהו ממונו שלא הפקירו, והוא הפריחו למקום שדרך בני אדם להלך בו].

קושיא: ומי אמר רבי יוחנן הכי וכו': וכי ר"י סובר שהמפקיר נזקיו פטור? והרי ר"י אמר שהלכה כסתם משנה (= משנה שנשנית ללא שם התנא ואין מי שחולק), ולמדנו במשנה לקמן (נ:) - החופר בור ברה"ר... חייב. א"כ מוכח שחיוב על בור הוא ברה"ר למרות שהוא אינו שלו, וכמו כן המפקיר נזקיו צריך להיות חייב.

אלא לעולם וכו': מחמת הקושיא הגמ' חוזרת בה ואומרת שבאמת ר"י סובר שחייב. ואם ר"י סובר שחייב הרי שר"א החולק עליו סובר שפטור. הגמ' מקשה על

כך:

והאמר ר"א משום רבי ישמעאל כו': 'שני דברים אינן ברשותו של אדם' וכו' (הובא לעיל), שמשם מוכח שהוא סובר שחייב.

תירוץ: לא קשיא: ר"א סובר בעצמו שהמפקיר נזקיו ברה"ר פטור, ומה שאמר 'שני דברים אינן ברשותו של אדם' זה בשם רבי ישמעאל רבו הסובר שחייב.